

CİLT 1 ◀

2019
2020
YILI

KAZI **ÇALIŞMALARI**

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

2019-2020 YILI KAZI ÇALIŞMALARI

CİLT 1

ANKARA 2022

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3714/1
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 192/1

Editör

Dr. Adil ÖZME

e-ISBN: 978-975-17-5051-8 (Takım)
978-975-17-5052-5 (1. Cilt)

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafi

Abdulkadir ÖZDEMİR

Aşağı Kaleköy Barajı Projesi / Murat Höyük 2019 Yılı Kurtarma Kazısı

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Adil Özme tarafından denetlenmiştir.
Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

İÇİNDEKİLER

Abdulkadir ÖZDEMİR, Ziya KILINÇ,
Ergün DEMİR

AŞAĞI KALEKÖY BARAJI PROJESİ / MURAT HÖYÜK 2019 YILI KURTARMA KAZISI.....7

Abuzer KIZIL, Taylan DOĞAN

EUROMOS ANTİK KENTİ 2019 - 2020 YILI ÇALIŞMALARI.....19

Adnan DİLER, Bekir ÖZER, Hülya BULUT, Şahin GÜMÜŞ, Gökben AYHAN,
Zeynep DEMİRCAN AKSOY, N. Seda ERYILMAZ, Serap TOPALOĞLU

PEDASA 2019-2020.....35

Akın ERSOY, Sarp ALATEPELİ, Ozan ÇAKMAK

SMYRNA / İZMİR 2019-2020.....59

Ali BAŞ, Remzi DURAN, Necla DURSUN, Şükrü DURSUN, Rasim BAĞIRLI

2019 YILI KEYKUBADIYE SARAYI KAZISI.....75

Ali Yalçın TAVUKÇU, Akın TEMÜR, Zerrin AYDIN TAVUKÇU, Mesut CEYLAN, Sinem COŞKUN,
Kasım EKER, Ayşe AVLİ

ALABANDA 2019 – 2020.....95

Andreas SCHACHNER

2019-2020 YILLARI BOĞAZKÖY-HATTUŞA'DA KAZI VE RESTORASYON
ÇALIŞMALARI.....107

Aslı ERİM-ÖZDOĞAN, Savaş SARIALTUN

ÇAYÖNÜ TEPEŚİ 2019 KAZI VE DÜZENLEME ÇALIŞMALARI.....125

Aslı ÖZYAR, Elif ÜNLÜ, Türkan PİLAVCI, Serdar YALÇIN, Virginia VERARDI, Kutay ŞEN,
Marta KOUMARI, Azra KOÇER, Yılmaz YENİLER, Sena BASKIN

TARSUS-GÖZLÜKULE 2019 YILI KAZISI.....141

Asuman BALDIRAN

IASOS 2019- 2020 YILLARI KAZI VE ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI.....159

Atila ENGİN, Engin ÖZGEN, Sabahattin EZER, Abdülhamit KAVAK, Aydoğan BOZKURT, Derya BOZKURT, Şenay DORUK ENGİN, Deniz Burak KİŞNİŞ OYLUM HÖYÜK 2019 -2020.....	169
Aygün EKİN MERİÇ, Ali Kazım ÖZ, Nezihat KÖŞKLÜK KAYA, Fatih Hakan KAYA, Nihal KARDORUK İZNİK ROMA TİYATROSU 2019-2020 YILLARI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	189
Ayla SEVİM EROL, Alper Yener YAVUZ, Erhan TARHAN, Serdar MAYDA, Tümel Tanju KAYA, Mehmet Cihat ALÇİÇEK, Kaan ÜRKER, Büşra ALADAÇ, Çilem SÖNMEZ SÖZER ÇORAKYERLER 2019-2020 YILI ÇALIŞMALARI.....	217
A. Tuba ÖKSE, Vehbi YURT, Ayşin KONAK, Mesut VURAL, İ. Tayfur AŞKAR AMBAR BARAJI-AMBAR HÖYÜK VE GRE FİLLA (AMBAR I) 2019-2020 KAZILARI.....	231
A. Tuba ÖKSE, Vehbi YURT, Şakir CAN, Ayşin KONAK, AMBAR BARAJI-KENDALE HECALA 2019-2020 KAZILARI.....	249
Ayşegül AYKURT, Kadir BÖYÜKULUSOY, Nurçin GÖÇMEN, Hasan Umut KIVRAK, Mertcan KAVAS LİMAN TEPE 2019 YILI KARA KAZILARI.....	265
Bahadır DUMAN TRİPOLİS 2019- 2020 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	283
V. Belgin DEMİRSAR ARLI İZNİK ÇİNİ FIRINLARI KAZISI 2019-2020 YILI ÇALIŞMALARI.....	303
Bilal SÖĞÜT STRATONİKEİA VE LAGİNA 2019-2020 YILI ÇALIŞMALARI.....	323
Bilge HÜRMÜZLÜ, Ahmet MÖREL, Burak SÖNMEZ, Thomas SCHENK, ArieKai-BROWNE, Lidewijde DE JONG SELEUKEIA SIDERA ANTİK KENTİ 2019-2020 YILLARI KAZI, TEMİZLİK VE JEOFİZİK ÇALIŞMALARI.....	343

Bora UYSAL, Ali ÇİFÇİ ELBİSTAN KARAHÖYÜK KAZISI 2019-2020	355
D. Burcu ERCİYAS, Aslıhan ÇİVİLİDAĞ KOMANA ARKEOLOJİK ARAŞTIRMA PROJESİ 2020 YILI KAZI ÇALIŞMALARI	367
Burçin ERDOĞU, Nejat YÜCEL GÖKÇEADA UĞURLU-ZEYTİNLİK 2019-2020 YILI ÇALIŞMALARI: ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM TABAKALARI	375
C. Brian ROSE, Ayşe GÜRSAN SALZMANN GORDION 2019-2020	379
Celal ŞİMŞEK 2019 YILI LAODIKEIA ÇALIŞMALARI	391
Cesur PEHLEVAN, Pınar GÖZLÜK KIRMIZIOĞLU, Okşan BAŞOĞLU, Uğur DOĞAN, Ayhan YİĞİT, Ferhat KAYA, Ali AKBABA 2019 YILI YENİYAYLACIK FOSİL LOKALİTESİ KAZISI	413
Cevdet Merih EREK, İraz Aslı YAMAN, Umutcan DOĞAN DİREKLİ MAĞARASI KAZILARI 2019/2020	421
Christof BERNS, Christine ÖZGAN MİLET 2019 VE 2020 YILLARI ÇALIŞMALARI	435
Christopher H. ROOSEVELT, Tunç KANER, Christina LUKE KAYMAKÇI ARKEOLOJİ PROJESİ: 2019–2020 YILLARI KAZI VE ARAŞTIRMA SONUÇLARI	451
Claire BARAT, Emine KÖKER GÖKÇE, Jean-François PİCHONNEAU PORSUK-ZEYVE HÖYÜK 2019 YILI KAZI ÇALIŞMALARI	477
Cumhur TANRIVER, Bora ERTÜZÜN, Aylin Ümit ERDEM, Duygu Sevil AKAR-TANRIVER ESKİ SMYRNA (BAYRAKLI ÖREN YERİ) KAZISI 2019-2020	495

Çiler ÇİLİNGİROĞLU, Arkadiusz MARCİNIAK, Canan KARATAŞ YÜKSEL, Ömer Faruk TÜRKAN
ÇATALHÖYÜK 2019.....513

Davut KAPLAN, Oğuz KOÇYİĞİT, Tolga ÖZHAN, Çilem YAVŞAN, Onurcan YAVUZ
2019-2020 YILI SMINTHEION/GÜLPINAR KAZI VE ONARIM ÇALIŞMALARI
(40-41. YIL).....529

İZNİK ROMA TİYATROSU 2019-2020 YILLARI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Aygün EKİN MERİÇ*

Ali Kazım ÖZ

Nezihat KÖŞKLÜK KAYA

Fatih Hakan KAYA

Nihal KARDORUK

İznik (Nicaea) Tiyatrosu Kazı ve Restorasyon Çalışmaları; Kültür ve Turizm Bakanlığının izin ve katkılarıyla, Dokuz Eylül Üniversitesi ile Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlanan ayni ve maddi destekler sayesinde, 2019 ve 2020 yıllarında, farklı uzmanlık alanlarına sahip öğretim üyeleri ile arkeolog, sanat tarihçisi, mimar, restoratör, antropolog ve arkeoloji öğrencileri tarafından sürdürülmüştür. Kazılara Bakanlık Temsilcisi olarak Kültür Varlıkları Genel Müdürlüğünden Firdevs Koçer ile İstanbul Arkeoloji Müzesinden Serkan Camcı katılmışlardır. Çalışmalar; kazı, seramik değerlendirme, küçük buluntu değerlendirme, mimari belgeleme, konservasyon, antropoloji, restorasyon ve çevre düzenleme çalışmaları olmak üzere farklı alanlarda gerçekleştirilmiştir.

KAZI ÇALIŞMALARI

2019 Kazı Çalışmaları

2019 yılı İznik Roma Tiyatrosu kazı çalışmaları, *Vomitorium-2*, TT-5 tonozu ve tiyatroyunun güneybatısında kalan altı farklı plankarede sürdürülmüştür (Çizim: 1, Resim: 1). Çalışmalar, arkeolog Yusuf Kahveci yönetiminde arkeoloji öğrencisi İsa Gülten tarafından yürütülmüştür.

Vomitorium-2'nin *cavea* ilk katına çıkan merdivenlerinin alt bölümünde kalan yarısının gün yüzüne çıkartılması ve bu alanda bulunan seramik fırınının güçlendirme çalışmaları

* Doç. Dr. Aygün Ekin MERİÇ, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, 35160 Buca, İzmir/TÜRKİYE, aygun.ekin@deu.edu.tr

Doç. Dr. Ali Kazım ÖZ, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, 35160 Buca, İzmir/TÜRKİYE, ali.oz@deu.edu.tr

Prof. Dr. Nezihat KÖŞKLÜK KAYA, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, 35160 Buca, İzmir/TÜRKİYE, nezihat.koskluk@deu.edu.tr

Araş. Gör. Dr. Fatih Hakan KAYA, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, 35160 Buca, İzmir/TÜRKİYE, fatih.kaya@deu.edu.tr

Arkeolog Nihal KARDORUK, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, 35160 Buca, İzmir/TÜRKİYE, nihal.kardoruk@gmail.com

için zemin oluşturulması amacıyla 93,30m. seviyesinden kazı yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar sırasında *Vomitorium-2*'ye ait olan 0,28m. rıht yüksekliğine ait üç adet merdiven basamağı kısmi olarak ortaya çıkarılmıştır.

Alt *caveayı* taşıyan yedi adet *trapezoidal* tonozdan, kazısı yapılmamış olan son mekânı olan *Trapezoidal* Tonoz 5, "TT-5" olarak kısaltılarak isimlendirilmiştir (Resim: 2). TT-5 mekânı I14, I15, H14, H15 plankareleri dâhilindedir. Açmanın kazılış amacı, öncelikle tonozun orijinal kullanım seviyesine kadar kazılıp, mimari yapısının ortaya çıkarılmasıdır. Ayrıca, tonozlar arasındaki toprakla dolu koridorların açılması ve tiyatro altyapısındaki bağlantının sağlanmasıdır. Tonoz girişinden içine doğru akarak zamanla dolmuş olan toprak, girişte en yüksek 92,43m. seviyesinde olup, en uç noktada 90,52m. seviyesine kadar eğimli bir yapıdadır. Kazı çalışmalarında üst seviyelerde tonoz girişindeki seramik fırınıyla ilişkilendirilebilecek olan fırın malzemeleri, kül, cüruf, yanık tuğlalar ve hatalı üretim seramik parçalarına rastlanmıştır. Daha alt seviyelerde seramik yoğunluğu azalmakla birlikte kül katmanı akabinde taş işleme artıkları yoğun miktarda gözlemlenmeye başlamıştır. Taş işleme artığı ile birlikte ele geçirilen seramikler Geç Antik Çağ seramikleridir. Orijinal zemin sayılan 89,21m. seviyesine yaklaşıldıkça Helenistik Döneme ait parçalara da rastlanmıştır. TT-5 galerisinin doğu kısmında yapılan çalışmalar sırasında kuzey bölümde on adet mimari blok geç dönem zemin tabakasının hemen üst kotunda tespit edilmiştir. Mimari bloklar ve zeminin kesiştiği köşede 90,35m. seviyesinde ele geçirilen toplu sikke buluntusunun, döneminde deforme olduğu ve bir kumaş kese içinde saklandığı anlaşılmıştır. Çalışmalar esnasında, açmanın güney cephesinde bulunan toprağın kül ve karbon içerikli olduğu, açmanın kuzey yarısının ise taş işleme artığı denebilecek mermer parçaları ve mermer tozu ile doldurulduğu gözlemlenmiştir.

TT-5 açmasının tamamlanması ile birlikte, bu alandaki kazıların esas amaçlarından birisi olan tiyatronun alt yapısındaki *trapezoidal* tonozların aralarındaki bağlantıları açmak adına TT-5 ve TT-4 mekânları arasındaki Koridor 4'ün kazısına başlanmıştır. Yapılan çalışmalarda koridor içerisinde karışık şekilde insan ve hayvan kemiklerine rastlanmıştır. Söz konusu kemikler bu alanda yapılan bir gömütten ziyade başka bir alandan, toprak içerisinde gelmiş gibi gözükmektedir. En az dört adet bireye ait olduğu düşünülen insan kemikleri toplanarak incelenebilmesi için kazı evine taşınmıştır. TT-5 ve TT-6'yı birbirine bağlayan Koridor-5 açması ise; yaklaşık 1,40m. yüksekliğinde 1,00m. enindeki dolgu toprağın boşaltılıp tonozlar arası geçişin açılması adına kazılmaya başlanmıştır. Koridor orijinal Roma Dönemi seviyesinde (+89,21m.) açılarak, geçişlerin sağlanmasıyla birlikte çalışmalar tamamlanmıştır.

Tiyatronun batı cephesinde bir önceki yıl gözlemlenen, batı sütunlu galeriye paralel olarak uzanan ve sütunlu galeri duvarları ile aynı mimari özelliğe sahip olan duvarın, tiyatronun *analemma* duvarı ve payeler ile kesişim noktasını gözlemlemek amacıyla C7 ve D7 plankarelerinde 92,12m. seviyesinden itibaren kazılmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalarda açma içerisindeki paye temelini doğu sınırı ve tiyatro binasının batı duvarının toprak altında kalan bölümleri kısmen ortaya çıkarılmıştır. 89,70m. seviyesinde, tiyatronun batı duvarı ile tiyatroyu çevreleyen fil ayaklarının arasında gözlemlenen mermer zemin tabakası seviyesinde kazı çalışmaları tamamlanmıştır.

92, 37m. seviyesinden kazılmaya başlanan D8 Açması'ndaki temel amaç; tiyatronun batı cephesindeki mimari yapının ortaya çıkarılmasıdır. Açmada en üst seviyeler modern atık içerirken, bu toprağın yaklaşık 0,30m. altında gözlemlenmeye başlayan yoğun bir kül tabakası çevredeki geç dönem seramik fırınları ile ilişkilendirilebilir. Kül tabakasının devamında görülen harçlı toprak, demir çiviler, harç ve tuğla parçaları gibi malzemeler bu alana moloz atıldığını düşündürmektedir. 90,75m.-90,46m. seviyeleri arasında yapılan çalışmalarda D7 Açması'nın kuzeybatı bölümünde takibi yapılan paye temelini güneydoğu köşesi gözlemlenmiş ve payenin kuzey-güney doğrultudaki doğu kenarı 3,97m. olarak ölçülmüştür. Daha önceki yıllarda tespit edilen payelerin bu doğrultudaki boyları 3,50m. ölçülmüş olup, dolaşısıyla başlangıç fil ayağı diye nitelendirilebileceğimiz paye temelini diğer payelerden daha büyük olduğunu tespit edilmiştir. D6 Açması'nın sınırları ise, açma dâhilinde kalan ve daha önceki yıllarda kazısı yapılmış Osmanlı Dönemi seramik fırını ve traktör yolu için D7 Açması'nda kazılmadan bırakılmış bir bölüm dikkate alınarak belirlenmiştir. Seramik fırınının kendisi ve çevresinde ona destek olması için 0,50m. genişliğinde bırakılmış fırın zemini kazı alanı dışında tutulup, D7 Açması'nın kuzeybatı kısmı açmaya dâhil edilmiştir. Açma içerisinde batı sütunlu galeri diye isimlendirilen ve sahne binasına eklenti olan bu yapıya ait olması muhtemel bir adet sütun parçası ve dört arşitrav parçası ortaya çıkarılmıştır.

2016 yılında Batı *parodos* kazılırken gözlemlenen harçlı zemin dolgusu ve D7 plankaresindeki mermer zemin blokları dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda açmanın güneyinden başlanan kazılarda mermer tabakanın kuzeye devam ettiği ve D6 Açması'nın güney sınırından yaklaşık 1,50m. mesafede sağlam halde gözlemlenen, 89,95m. seviyesinde bir zemin tabakasının başladığı anlaşılmıştır. Açmanın tamamında uzanan zeminin D7 Açması'ndaki mermer taban üzerinde de devam ettiği anlaşılmaktadır.

C6 plankaresinde yapılması planlanan kazı çalışmalarına tiyatronun batısındaki ilk paye/fil ayağı ile batı sütunlu galerinin batısında galeriye paralel uzanan duvar arasındaki bağlantıyı görmek ve D6 Açması'nda gözlemlenen zemin tabakasını takip etmek adına 91,32m. seviyesinden başlanmıştır. C6 Açması'nın sınırlarına da giren seramik fırını için D6 Açması'nda uygulandığı gibi 0,50m. pay bırakılarak kazılar yapılmıştır. Plankarenin kuzeyinde 91,20m. seviyesinde, daha önce ortaya çıkarılan seramik fırınının hemen yanında içi kül dolu yarım daire şeklinde tuğla izlerine rastlanmış ve yıkılmış bir seramik fırını olduğu İznik Çini Fırınları Kazısı ekip üyesi Sanat Tarihçi Osman Yurteri'nin de uzman görüşü alınarak tespit edilmiştir. Fırın hizası boyunca yapılan kazılarda geç dönem seramik fırınlarına ait olduğu tahmin edilen harçlı zemin tabakası plankarenin batısı boyunca devamlılık göstermiş ve C7 Açması'nda zeminin devamının gözlemlenmesi adına, kazılar plankare içerisinde toprak gözlemlenen alanlarda devam ettirilmiştir.

90,22m.-89,83m. aralığında yapılan kazı çalışmalarında D6 Açması'nda görülen zemin tabakasının C6 Açması'nda da devamlılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bunun yanında fil ayağının yaklaşık 0,20m. kuzeyinde blokajdan biraz daha yüksek ve üzeri harçlı mermer bir blok gözlemlendi. Bu bloğun üzerindeki kireç harcın bir bölümünün üzerinde Horasan harcına

da rastlanmıştır. Açmada yapılan son çalışmalarda Batı Sütunlu Galeri'nin batısında paralel uzanan 1,20m. genişliğindeki mermer duvar hattının açmadaki uzantısı tespit edilmiştir.

2020 Kazı Çalışmaları

2020 yılı çalışmaları ise; C6-7 Batı, C8, D9, C9, İT 10 (İç Tonoz 10) plankarelerinde kazı çalışmaları, P20, O18, L18, D11-12 ve D8 plankarelerinde taş altı temizliği adı altında gerçekleştirilmiştir. 2020 kazı sezonunun ilk kazı çalışmalarına 06.08.2020 tarihinde C6-7 Batı plankaresinde kazı yapılarak başlanmıştır. Bir önceki kazı sezonunda tespit edilmiş olan ve C6 plankaresinde bulunan Osmanlı Dönemi seramik fırınları ile ilişkilendirilen harçlı zemin tabakasının fırınlara temel olan bölümü haricinin kazılarak kaldırılmasına karar verilmiş ve bu zeminin altında gözlemlenecek Roma Dönemi kalıntılarına ulaşılması amaçlanmıştır. 91, 16m. seviyesinde başlanan açma kazısı, 89,94m. seviyesinde Roma Dönemi orijinal zemin seviyesinde tamamlanmıştır.

C8 plankaresinde kazı çalışmalarına tiyatronun batı cephesindeki mimari yapının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Açma içerisinde 90,46m. seviyesinde batıdaki 1. paye temelinin açma içerisinde kalan kısmının yüzeyi ortaya çıkarılmıştır (Resim: 3). Yapılan kazı çalışmalarında batıdaki birinci ve ikinci paye temellerinin arasına örülmüş geç dönem mimarisi olan kuru duvar tespit edilip temizlenmiştir. Açmanın zemin seviyesi, doğusundaki açma olan D8 plankaresine göre takip edilip 89,75m. seviyesine kadar kazılmıştır. Ancak seviye temizliği sırasında 89,69m. seviyesinde fark edilen sert zemin temizlenip ortaya çıkarılmış ve bu zeminin, payelere temel vazifesi gören blokaj olduğu anlaşılmıştır. Bu bloklar üzerinde gözlenen kenet ve zıvana delikleri, temel seviyeleri arasında mesafe olduğunu ve 2. payenin tamamen sökülüp taşındığını göstermiştir.

D9 plankaresinde kazı çalışmaları yapılırken C10 ve D10 plankareleri içerisinde bulunan ve eski kazılarda tespit edilip korumaya alınmış olan seramik fırınına temel oluşturacak şekilde mesafe bırakılmıştır. Açmada yapılan kazı çalışmalarında yedi adet mimari bloğa rastlanmış olup, bunlardan bir tanesi tiyatronun üçüncü katından düşmüş olabileceği düşünülen Korinth sütun başlığıdır. Açmanın zemin seviyesi üzerinde, özgün kullanım sonrasına tarihlenen, payeler arası kapatma duvarlarına örnek olabilecek, alçak bir duvar kalıntısı açmanın kuzey bölümünde gözlemlenmiştir.

C9 plankaresinin kazısında C9 ve C10 plankaresi içerisinde kalan geç dönem seramik fırınına temel olabilmesi için açmanın güney ve doğu kısımları kazılmıştır. Açmada yapılan çalışmalarda açmanın batı cephesinde kül ve karbon içerikli toprak, doğu cephesinde moloz atığı içeren toprak gözlemlenmiştir. Ayrıca bir adet Korinth sütun başlığı ile zemine paralel konumlanmış mimari bloğun 2. payeye ait *in-situ* temel parçası olabileceği öngörülmüştür.

İç Tonoz-10 içerisinde, mekânın güneybatı köşesinde konumlanmış olan Fırın 4 adı verilen Osmanlı Dönemi seramik fırını kalıntısının, tespit çalışmalarının ardından kazılarak temizlenmesine karar verilmiştir. Söz konusu fırın kalıntısı korunamamış durumda olup çok

az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. İç Tonoz 10 mekânında yapılan kazı çalışmaları *Trapezoidal* Tonoz-7 ve Dış Tonoz-10 arasındaki bağlantının açılması ve tiyatronun batı cephesinden tiyatronun alt yapısına geçişin kesintisiz olarak yapılabilmesi amaçlanmıştır. İç Tonoz-10 mekânının güney duvarında 90,28m. seviyesinde zemin dolgusu ve bu harçlı dolguya kısmen yapışık tuğla zemin kaplamaları tespit edilmiştir. 0,44m. genişliğe ve 0,26m. uzunluğa sahip oldukları tespit edilen tuğla döşemenin tiyatronun özgün kullanım aşamasında yapıldığı ihtimali üzerinde durulmuştur. 06.11.2020 günü hedeflenen kazılar tamamlanmış olup İznik Roma Tiyatrosu 2020 kazı sezonu arazi çalışmaları sonlandırılmıştır.

SERAMİK DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan seramik ve küçük buluntular ile ilgili değerlendirmeler Doç. Dr. Aygün Ekin Meriç başkanlığında Arkeolog Ferhat Somuncu, Melisa Kömürcü ile arkeoloji öğrencileri Ulaş Çelik ve Şule Gürkan tarafından yapılmıştır.

2019 Seramik Çalışmaları

Vomitorium-2, TT-5 Batı, Koridor-5, TT-5 Doğu, Koridor 4, C7 Doğu, D7, D8, D6, C6 ve C7 Batı sektörlerinde, 2019 kazı sezonunda ortaya çıkarılan seramik buluntuların çoğunluğunu amorf parçalar oluşturmaktadır. Bu sezonda ele geçirilen seramik sayısı toplam 45.436 adettir. Analizi yapıp alınan seramik sayısı 5.274 adet iken alınmayan seramik sayısı da 40.162'dir. Daha iyi durumdaki 1.592 adet seramik numaralanarak fotoğraflanmış ve çizilmeye başlanmıştır. Günlük kullanım kaplarının yoğunlukta olduğu seramiklerin büyük çoğunluğu, Roma Dönemine (%34) aittir. Daha sonra sırasıyla Bizans Dönemi (%26), Geç Bizans- Erken Osmanlı Dönemi (%19), Geç Roma Dönemi (%12), Geç Roma-Erken Bizans Dönemi (%6) ile Geç Helenistik-Erken Roma Dönemi (%3) seramikleri gelmektedir.

Vomitorium-2 açmasında yapılan kazı çalışmalarında analizi yapılan toplam iki kasa seramik vardır ve bu seramiklerin yoğunluğu Geç Roma Dönemine (M.S. 3. -4. yy.) aittir. Geç Roma Dönemine ait kandiller (Resim: 4), günlük kullanım kapları, *amphoralar* ve Afrika *sigillata*ları ele geçirilmiştir.

Trapezoidal Tonoz 5 (TT5) Batı açmasında yapılan kazı çalışmalarında analizi yapılan toplam yedi kasa seramik vardır ve bu seramikler arasında yoğunluk olarak, Bizans Dönemi (M.S. 5. -6. yy.) artmış gibi görünse de (%70), Geç Bizans-Erken Osmanlı Dönemi (M.S. 12.-14. yy.) seramikleri de belli bir yoğunlukta (%13) ele geçirilmiştir. Özellikle Bizans Dönemine ait kırmızı hamurlu ve beyaz hamurlu sırlı günlük kullanım kapları, Osmanlı Dönemine ait kırmızı hamurlu sırlı seramikler, Milet İşi tabaklar, beyaz hamurlu mavi-beyaz üslup seramikler ve çini parçaları ele geçirilmiştir. TT5 Doğu açmasında yapılan kazı çalışmalarında ise; analizi yapılan toplam 15 kasa seramik vardır ve bu seramiklerin yoğunluğu, M.S. 5. -6. yy. artmış gibi görünse de (%42), M.S. 12.-14. yy. seramikleri de belli bir yoğunlukta (%39) ele geçirilmiştir. Genel olarak ele geçirilen seramik yoğunluğu Geç Roma-Erken Bizans Dönemidir. Seramikler içinde Afrika *sigillata*sı, kandil, testi ve günlük kullanım kapları

yer almaktadır. Bizans Dönemine ait kırmızı hamurlu ve beyaz hamurlu sırlı günlük kullanım kapları, Osmanlı Dönemine ait kırmızı hamurlu sırlı seramikler, Milet İş'i¹ tabaklar ve *sgraffito*lu tabaklar da ele geçirilmiştir.

Koridor-5 Açması, TT-5 ve TT-6'yı birbirine bağlayan bir kazı çalışması olduğundan dolayı buradan gelen seramik yoğunluğu da Bizans Dönemine M.S. 5. -6. yy.a aittir. Gelen seramik yoğunluğunu da, fırın malzemesi, üçayak ve kırmızı hamurlu sırlı tabaklar oluşturmaktadır. TT-5 ve TT-4 mekânları arasındaki Koridor-4'ün kazısından gelen seramiklerin yoğunluğu Roma Dönemi M.S. 3. -4. yy.a aittir. Bu alandan gelen seramikler yerel üretim grubu olarak adlandırdığımız mermer seramikler ele geçirilmiştir (Çizim: 2). Pontus Pompeiopolis'deki benzer örnekleri Kırım'da İskit Kral Sarayı'ndaki M.S. Geç 2.-Erken 3. yy.a tarihlenen yangın tabakasında tespit edilmiştir. Bu seramik grubu Marble Ware olarak tanımlanmıştır². Bu alanda ayrıca Roma dönemine ait günlük kullanım kapları, *amphoralar* (Dressel 7-11), pişirme kapları ve testi parçaları da ele geçirilmiştir.

C7 Doğu Açması'nda yapılan kazı çalışmalarında toplamda dört kasa seramik analizi yapılmıştır. Genel olarak ele geçirilen seramik yoğunluğu Roma Dönemine aittir. Bu seramiklerin yoğunluğu (%50) M.S. 3. -4. yy. Roma Dönemidir. Ayrıca M.S. 4. -6. yy. Geç Roma Dönemi (%26) seramikleri de gelmektedir. Bu alandan gelen seramikler birbirlerinin paraleli ve devamı niteliğindedir. Seramikler içinde mermer seramikler (marble ware), günlük kullanım tabakları, ESB *sigillatası*, pişirme kapları ve testiler vardır. Ayrıca Geç Roma Dönemi Foça *sigillatası*³, yerel üretim kandiller⁴ (Bruneau 4729) ve testiler de bulunmaktadır.

D7 Açması'nda yapılan kazı çalışmalarında toplamda 11 kasa seramik analizi yapılmıştır. Seramiklerin yoğunluğu, M.S. 4. -6. yy. da artsa da (%43), M.S. 3. -4. yy. seramikleri de belli bir yoğunlukta (%42) ele geçirilmiştir. Bu karelerden gelen seramikler birbirlerinin paraleli ve devamı şeklindedir. Özellikle Geç Roma Dönemine ait kandilleri, günlük kullanım tabakları, Filistin *amphoraları*⁵, Afrika *sigillataları*⁶, pişirme kapları ve testiler vardır.

D8 Açması'nda yapılan kazı çalışmalarında ise; toplamda 14 kasa seramik analizi yapılmıştır. Yoğunluk genel olarak Roma Döneminde (M.S. 2. -3. yy.) artmıştır (%81), yine de Geç Roma Dönemi (M.S. 3.-4. yy.) fazla gibi görünse de (%14), Geç Helenistik - Erken Roma Dönemine (M.Ö. Geç 1.-M.S. 1. yy.) ait seramikler de azımsanmayacak miktarda (%6) ele geçirilmiştir. Roma Dönemine ait seramikler içinde mermer seramikler (marble

1 Özkul Fındık 2014, 87.

2 Raevskij 1970, 101-102, Pl. 2.3; Zhuravlev 1970, Pl. 2.3.

3 Hayes 2008, Fig. 39, 1279 (P 25032).

4 Bruneau 1965, 4729.

5 Peacock ve Williams 1991, Class 49.

6 Hayes 2008, Fig. 33, 1064 (P 35056), Form 61B.

ware), günlük kullanım tabakları, ESA⁷ ve ESB⁸ *sigillata*ları, pişirme kapları ve testiler vardır. Ayrıca Geç Roma Dönemi Afrika *sigillata*ları ile yerel üretim kandiller ve testiler de bulunmaktadır. Geç Helenistik-Erken Roma Dönemine ait seramiklerde ise basit firnisli tabaklar, gri-siyah tabaklar ve günlük kullanım seramikleri ele geçirilmiştir.

D6 Açması'nda yapılan kazı çalışmalarında toplamda beş kasa seramik analizi yapılmıştır. Genel olarak yoğunluk Roma Dönemidir. Genel olarak yoğunluğu M.S. 2.-3. yy. oluşturmaktadır (%94), yine de M.S. 3.-4. yy. Geç Roma Dönemi seramiği (%6) varlığını sürdürmektedir. Roma Dönemi seramikleri içinde mermer seramikler (marble ware), günlük kullanım tabakları, ESB *sigillata*sı, pişirme kapları ve testiler vardır. Ayrıca Geç Roma Dönemi Afrika *sigillata*ları, yerel üretim kandiller ve testiler de bulunmaktadır.

C6 Açması'nda yapılan kazı çalışmalarında toplamda yedi kasa seramik analizi yapılmıştır. Seramiklerin yoğunluğu, Geç Roma Dönemi M.S. 3. -4. yy. da artmıştır (%27), Roma Dönemi M.S. 2.-3. yy. seramikleri de belli bir yoğunlukta (%26) devam etmiş, Geç Roma-Erken Bizans M.S. 4.-6. yy. (%20) seramikleri de ele geçirilmiştir. Seramikler içinde Geç Roma Dönemi Afrika *sigillata*ları, yerel üretim kandiller, *amphoralar* ve günlük kullanım kapları, Roma Dönemi mermer seramikler (marble ware) ve ESB-ESC *sigillata*ları vardır.

Yıkılmış bir seramik fırını üzerinde İznik Çini Fırınları Kazısı ekip üyelerinin gerçekleştirmiş olduğu kazılar sonucunda ele geçirilen seramiklerin çoğunluğu (%28) Bizans ve Osmanlı Dönemine (M.S. 12.-15. yy.) aittir. Osmanlı Dönemi kırmızı hamurlu tek renk sırlı yemek takımı ile beraber birçok fırın malzemesi, üçayaklar, semer ve cüf parçaları da buradan çıkarılan diğer seramikleri oluşturmaktadır.

C7 Batı Açması'nda yapılan kazı çalışmalarında toplamda dört kasa seramik analizi yapılmıştır. Bu seramiklerin yoğunluğu Roma Dönemi M.S. 2.-3. yy.a (%66) aittir. Ayrıca M.S. 3.-4. yy. Geç Roma Dönemi (%34) seramikleri de gelmektedir. Genel olarak ele geçirilen seramik yoğunluğu Roma Dönemidir. Seramikler içinde mermer seramikler (marble ware), günlük kullanım tabakları, ESC *sigillata*sı⁹, pişirme kapları ve testiler vardır. Ayrıca Geç Roma Dönemi Afrika *sigillata*ları, yerel üretim kandiller ve testiler de bulunmaktadır.

2020 Seramik Çalışmaları

2020 yılı çalışma sezonunda; C6/7 Batı, C8, C9, D9, Fırın 4 kalıntısı temizlik çalışması, İT-10 ve taş altı temizliği yapılan alanlar; D8, D11/12, L18, O18 ve P20 sektörlerinde ortaya çıkarılan seramikler hakkındaki ilk inceleme sonuçları bu raporda değerlendirilmiştir. 2020 kazı sezonunda ortaya çıkarılan seramik buluntuların çoğunluğunu amorf parçalar oluşturmaktadır.

2020 yılı kazı çalışmalarında elen geçirilen seramik sayısı toplam 59.023 adettir. Analizi

7 Hayes 2008, Fig. 2. 18-19.

8 Atlante II, Tav XV, Fig. 8, F75.

9 Hayes 2008, Fig. 25, 794.

yapılıp alınan seramik sayısı 7.136 adet iken alınmayan seramik sayısı da 51.887'dir. Daha iyi durumdaki 2.046 adet seramik numaralanarak fotoğraflanmış ve çizilmeye başlanmıştır. Bu sezonda ele geçirilen seramiklerin büyük çoğunluğu, Roma Dönemine (%52) aittir. Daha sonra sırasıyla Geç Roma Dönemi (%20), Geç Helenistik-Erken Roma Dönemi (%18), Geç Roma Erken Bizans Dönemi (%10) seramikleri gelmektedir.

KÜÇÜK BULUNTU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

İznik Roma Tiyatrosu'nda 2019 yılında ortaya çıkarılan küçük buluntular, Doç. Dr. Aygün Ekin Meriç başkanlığında arkeologlar Dilara Çamlıca, Melisa Kömürcü, Ferhat Somuncu ile arkeoloji öğrencisi Nagehan Nur Telek tarafından değerlendirilmiştir. Çalışmalar; arazide yapılan kazı çalışmalarında ele geçirilen küçük buluntuların kaydının yapılması, fotoğraflanması ve depoda düzenlenmesi, temizlenen sikkelerin tasnif edilmesi, fotoğraflanması ve dijital ortamda tanım defterlerinin hazırlanması, numara verilen amorf seramiklerin fotoğraflarının çekilmesi şeklinde sürdürülmüştür.

Sikkeler

2019 yılı kazı çalışmalarında toplam 163 adet sikke ele geçirilmiştir. Temizlenebilen sikke sayısı ise toplamda 58 adettir. Bu sikkelerin 20 adedi 2016 yılına, 1 adedi 2017 yılına, 12 adedi 2018 yılına, 25 adedi 2019 yılına aittir. 2018 yılında yapılan çalışmalarda ele geçirilen sikkelerin temizliğine de devam edilmiş ve bu sikkeler 2019 yılı çalışmalarında tasnif edilmeye devam edilmiştir. 2016-2018 yıllarına ait açmalardan çıkan sikkelerin sadece 6 adedi net olarak M.S. 4. yy.a tarihlenmiştir. 2019 yılına ait sikkeler ise; *Vomitorium*-2 Açması'ndan 4 adet, C6 Açması'ndan 1 adet, TT-5 Batı Açması'ndan 1 adet, D8 Açması'ndan 7 adet, D7 Açması'ndan 5 adet, F6 Açması'ndan 1 adet, D6 Açması'ndan 5 adet, yazıt arasından 1 adet sikke tasnif edilmiştir. Bu sikkelerin 3 adedi Bizans, 10 adedi Roma, 11 adedi net olarak M.S. 3. -4. yy.a tarihlendirilmiştir. Bir adedi ise oldukça yoğun korozyondan dolayı okunamamıştır. 2019 yılında sikkeler ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda yoğunluklu olarak M.S. 3. -4. yy.a ait oldukları belirlenmiştir. Daha önceki sezonlarda yapılan çalışmalar ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Tüm sikkelerin temizlenmesine imkânlar ve koşullar el vermediği için kesin yargılara varmak doğru olmamakla birlikte tiyatronun bu dönemlerde de yoğun olarak kullanım gördüğünü sonuçlara bakarak söylemek mümkündür.

2020 yılı kazı çalışmalarda toplam 279 adet sikke ele geçirilmiştir. Sikkelerdeki yoğun korozyon ve kondisyonlarının oldukça kötü olması çalışmaları zorlaştırmıştır. Ele geçirilen sikkeler üzerinde yapılan araştırmalar sonucu okunacak durumda olanlar, Roma Döneminin Constantine I (M.S. 320-348) ve Constantius (M.S. 347-355) dönemlerine denk gelmektedir. Okunmuş olan sikkeler, D9 plankaresindeki Roma Dönemi kırmızı astarlı seramikler, Bruneau kandil, ESC yerel üretimli kaseler, Dressel 24 *amphoraları*¹⁰ ve Filistin *amphoralarının* tarihleri ile paraleldir.

10 Meriç 2002, 47, K573; Lattara 1993, 70, A-Ori Dr 24.

Cam Buluntular

Sikkelerin yanı sıra, 2019 yılında toplamda 13 adet cam parça ele geçirilmiş, hepsine buluntu numarası verilerek ve fotoğraflandırılarak dosyalanmıştır. Çoğunluğu amorf nitelikteki buluntu oluşturmaktadır. Bunlar yoğunluklu olarak kaide parçaları, dip parçaları, ağız parçası, bilezik parçası gibi amorf nitelikli buluntulardır. Bunlarda tüm olan ve nitelikli olan bir parça envanterlik eser olarak seçilmiş, müzeye teslim edilmek üzere listeye alınmıştır. Diğer küçük buluntular arasında, beş adet işlenmiş kemik ele geçmiş ve bunların ikisi iğne veya saç iğnesi olarak belirlenmiş, 1 adedi muhtemel bir kaşık, 1 makara ve 1 obje ele geçirilmiştir. Ayrıca, 1 adedi figürin başı, 1 adedi yontu parçası ve 2 adedi ise döşeme parçası olmak üzere toplam dört adet mermer obje ele geçirilmiştir. 2019 kazılarında toplamda 59 adet bronz obje ele geçirilmiş ve hepsine buluntu numarası verilerek belgelenmiştir. Ele geçirilen bronz parçalar yoğun korozyonlu ve birçoğu eksik, kırık parçalardan oluştuğu için amorf niteliktedir. 21 adet bronz temizlenmiştir. Bunlarda tüm olan ve nitelikli olan beş parça envanterlik eser olarak seçilmiş, müzeye teslim edilmek üzere listeye alınmıştır.

2020 yılı kazı sezonu içerisinde toplamda 32 adet cam eserler ele geçirilmiş ve hepsine buluntu numarası verilerek Cam Objeler başlığı adı atılda excel listesi oluşturulmuş, aynı zamanda fotoğraflandırılarak dosyalanmıştır. Araziden gelen cam eserler pamuk içerisinde muhafaza edilerek kazı evine getirilerek belgelenmesi ve fotoğraflaması yapılmaktadır. Cam buluntular oldukça hassas eserler olduğu için temizliği yalnızca hafif dokunuşlarla yapılmaktadır. Gelen eserlerin çoğunluğunu amorf nitelikteki buluntular oluşturmaktadır. Bunlar yoğunluklu olarak; kaide parçaları, dip parçaları, ağız parçası, tek kulplu sürahi, minyatür şişe ve kulp parçası gibi buluntulardır. 2020 yılı kazı çalışmalarından ele geçirilen cam buluntular, genellikle M.S. 1. yy. ile M.S. 4. yy. tarih aralığındadır. Plankarelerden ele geçirilmiş pişmiş toprak *terra sigillata* (ESB, ESC), *amphora* (Dressel 24 *amphorası*) ve kandil (Bruneau 4729) gibi tarihleyici buluntularla paraleldir. İçerisinden tüm olan ve nitelikli olarak değerlendirilebilecek envanterlik eser seçilmemiştir. Seramik kasalarından ele geçirilmiş olan 73 adet cam poşeti excel dosyasına sistematik ve kronolojik bir sıra ile girilmiş ve depoya yerleştirilmiştir.

Kemik Objeler

2020 yılında toplam 71 adet işlenmiş kemik ele geçirilmiş ve hepsine buluntu numarası verilerek Kemik Objeler başlığı adı altında excel listesi oluşturulmuş aynı zamanda fotoğraflandırılarak dosyalanmıştır. Bunlar; çoğunlukla saç iğnesi, kaşık sapı, iğne, kaşık, saç iğnesi, kulak kaşığı/*ligula* ve şerit gibi buluntulardır. Araziden gelen kemik buluntular organik ve hassas eserler olduğu için pamuk içerisinde steril bir şekilde belgelenip fotoğraflanmış ve kazı deposunda saklanmaktadır. Kemik buluntuların içerisinde tüm olan ve nitelikli olarak değerlendirilebilecek envanterlik eser seçilmemiştir.

Seramik kasalarından ele geçirilmiş olan 82 adet hayvan kemiği poşeti ve 78 adet işlenmiş kemik artığı poşeti, excel dosyasına sistematik ve kronolojik bir sıra ile girilmiş ve

depoya yerleştirilmiştir. Ele geçirilen kemik buluntular, genellikle M.S. 1.-5. yüzyıl tarih aralığındadır. Plankarelerden ele geçirilmiş pişmiş toprak *terra sigillata*, *amphora* ve kandil gibi tarihleyici buluntularla karşılaştırıldığında da 2020 yılında kazısı yapılmış plankarelerden ele geçirilen kemik buluntuların bu tarihlere tekabül ettiği anlaşılmıştır.

Metal Objeler

2019 kazılarında toplamda 59 adet bronz obje ele geçirilmiş ve hepsine buluntu numarası verilerek belgelenmiştir. Ele geçirilen bronz parçalar yoğun korozyonlu ve birçoğu eksik, kırık parçalardan oluştuğu için amorf niteliktedir. 21 adet bronz temizlenmiştir. Bunlarda tüm olan ve nitelikli olan beş parça envanterlik eser olarak seçilmiş, müzeye teslim edilmek üzere listeye alınmıştır (Resim: 5).

2020 kazı çalışmalarında toplamda 61 adet metal obje ele geçirilmiş ve hepsine buluntu numarası verilerek belgelenmiştir. Ele geçirilen bronz parçalar yoğun korozyonlu ve birçoğu eksik, kırık parçalardan oluştuğu için amorf niteliktedir. Bunlar çoğunlukla, kemer tokası/kanca, yüzük, çivi/kilit dili, kırık obje, çubuk, menteşe, halka, kenet parçası, şerit parçası, zincir, kolye ucu, plaka parçası, askı kilit ve anahtar gibi buluntulardır. Ele geçirilen metal buluntular, genellikle M.S. 4. yy. ile M.S. 11. yy. tarih aralığındadır. Plankarelerden ele geçirilmiş pişmiş toprak *terra sigillata* (ESC), *amphora* (Filistin *amphorası*) ve kandil (Bizans kandili) gibi tarihleyici buluntularla karşılaştırıldığında da 2020 yılında kazısı yapılmış plankarelerden ele geçirilen metal eserlerin bu tarihlere karşılık geldiği anlaşılmıştır.

2020 yılı içerisinde kazısı yapılmış C6-7 Batı, C8, C9, D11-12, D9, D9 taş altı temizliği, Fırın 4 kalıntısı temizlik çalışması ve İç Tono 10 plankarelerinden ele geçirilen 94 adet seramik kasasının içerisinde 59.023 adet seramik parçası yıkanarak, tarihlendirilebilecek ve form veren parçalar detaylı bir şekilde yıkanmak üzere ayrılmıştır. Detaylı yıkanan seramiklerin analizleri yapılarak, içerisinde 2.046 adedi numaralandırılmıştır. Numaralandırılmış 2.046 eserin 4.953 poz çekilmiş ve excel dosyalarına girilmiştir, sistematik bir şekilde depoya yerleştirilmiştir.

KONSERVASYON ÇALIŞMALARI

2019 yılı İznik Roma Tiyatrosu kazısı, küçük eser restorasyon ve konservasyon çalışmaları, Arkeolog/Konservatör Tuğçe Güçlü tarafından yürütülmüştür. sikkeler ve metal eserlerde görülen korozyonları yüzeyden uzaklaştırıp stabil hale getirmek, pişmiş toprak eserlerin temizliklerinin yapılıp tamamlanabilecek olanları tamamlamak, ele geçirilen kemik ve cam objelerin temizliklerini yapıp koruma altına alınması amacı ile gerçekleştirilmiştir.

2019 kazı sezonuna ait 25 adet sikke, 2018 kazı sezonundan 12 adet sikke, 2017 kazı sezonundan 1 adet sikke, 2016 kazı sezonundan 20 adet sikke, toplamda 58 adet sikke konservasyon işleminden geçmiştir. Sikkelerin hepsinin materyali bronzdur. Ayrıca, 2019 kazı sezonundan 19 adet, 2018 kazı sezonundan 5 adet, 2017 kazı sezonundan 19 adet, 2016 kazı sezonundan 11 adet, toplamda 54 adet metal obje konservasyon işleminden geçmiştir. Metal objelerin

çoğunluğunun materyali bronz olup, bir adet altın kolye ucu ve iki adet kurşun obje vardır.

2019 kazı süresince ve geçmiş kazı yıllarında çıkan sikkeler ve metal eserler mikroskop altında incelenip görülen korozyonları yüzeyden uzaklaştırıp stabil hale getirmek amacıyla temizlikleri yapılmıştır. Mekanik temizlik için çeşitli bisturi uçları, bambu çubuk, fırçalar ve dişçi motoru kullanılmıştır. Kimyasal temizlik gereği görülen sikkelerin ve metal eserlerin kimyasal temizliklerin de genellikle %50 saf su-alkol karışımı kullanılmıştır. Nadir olarak yoğun korozyon olan eserlerde %5 oranında E. D. T. A (etilen dimine tetraasetik asit) + saf su ve korozyonun devam ettiği görülen sikkelerde stabilizasyon için %3 oranında BTA (benzotriazol + etanol) kimyasalı kullanılmıştır. Temizlikleri biten eserlere son olarak hava ile temasının kesilmesi için %3 oranında paraloid B72 uygulanmıştır.

2019 yılında ele geçirilen seramik eserlerin mekanik temizlikleri yapılmıştır. Pişmiş toprak eserlerde bulunan toprak ve kalker tabakası saf su, bambu çubuk ve pamuk yardımı ile temizlenmiştir. Temizleme işleminden sonra birleşen parçalar kendi aralarında ayrılıp numaralandırıldıktan sonra parçaların birleştirme işlemi yapılmıştır (Resim: 6). 2019 yılında ve geçmiş yıllardaki arazi çalışmaları esnasında ele geçirilen kemik eserlerin mekanik temizlikleri bambu çubuk, pamuk ve saf su ile yapılmıştır. Kemik eserlerde koruma amaçlı %3 oranında paraloid B 72 uygulanmıştır. Üç adet kemik obje konservasyonu yapılmıştır. 2019 yılında ele geçirilen cam eserlerin mekanik temizlikleri de, bambu çubuk, pamuk ve saf su ile yapılmıştır. Cam eserlerde koruma amaçlı %3 oranında paraloid B 72 uygulanmıştır. Üç adet cam obje (2 kırık, 1 adet tam bilezik) konservasyonu yapılmıştır.

ANTROPOLOJİ ÇALIŞMALARI

2019 yılı İznik Roma Tiyatrosu kazısı antropoloji çalışmaları, Antropolog Ruken Zeynep Köse tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar, 2012-2015 ve 2019 yıllarında ele geçirilen kemik kalıntıları, öncelikle insan ve hayvan kemiği olarak ayırt edilip metoduna uygun olarak temizlenerek başlamıştır. Ayrıca çıkan insan kemikleri listelenerek dijital ortama aktarılmıştır. Bu çalışmada öncelikle cinsiyet belirlenmesi için *cranium* (kafatası), *mandibula* (alt çene) ve *pelvis* (leğen kemiği) kemikleri incelenerek tespit edilmiştir. Daha sonra bireylerin yaşları saptanmıştır. Yaş için *costae* (kaburgaların) *sternal* uçları, *symphysis pubis*, *ilium*, diş gelişimi ve *cranila suture* kapanma aşamalarına bakılmıştır. 2012-2015 ve 2019 yılına ait 20 birey ele alınarak yaş, cinsiyet, diş ve kemik sağlığı üzerine incelenerek tablolarda yer verilmiştir. Bireylerin kemik kalıntıları içerisinde kalan seramik parçalarından Geç Bizans Dönemine ait olduğu gözlemlenmiştir.

Dişler iskeletin en önemli ve en iyi korunan kısmıdır. Dişlerde görülen genetik varyasyonlar uzaklık-yakınlık açısından önemli olduğu gibi toplumsal olarak ağız sağlığı, beslenme örüntüleri, yaşam biçimleri, sosyo-ekonomik, streten kaynaklanan rahatsızlıkları ve diş sürmelerinden yaş tayini gibi eski toplumları aydınlatılabilmek açısından önemli bir materyaldir. İznik Roma Tiyatrosu'nda ele geçirilen 20 bireyin dişlerinde gözlemlenen diş taşı ve diş aşınmasının diğer bulgulara göre daha fazla olduğu anlaşılmıştır (Resim: 7). *Hypoplasia*,

kötü ve beslenme yetersizliği, stres gibi sorunlardan meydana gelen dişte oluşan çizgi veya çukurluklardır. Apse ve enfeksiyon ile kök içine yayılarak kökteki dokuları etkileyerek kemiğe yayılım göstermektedir. Genetik varyasyon olarak *carabelli born* ve *mandibula* (alt çene) karakteristik olduğu gözlemlenmiştir. Diş aşınmasının besinlerin yapısı ve çiğneme hareketinden meydana geldiği, diş taşının ise ağız sağlığına dikkat edilmemesinden ve bakterilerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kazılarda ortaya çıkarılan iskelet kalıntılarının, sağlık, travma, eklem ve enfeksiyon açısından incelenmesi, geçmişteki toplulukların yaşam standartları hakkında önemli veriler aktarmaktadır. 2019 yılında yapılan çalışmalarda, 20 bireyin iskelet kalıntıları antropolojik perspektiften gözlemlenmiştir. Kırıklar iyileşmiş kaynamış eski kırık şeklinde uzun kemiklerde ve kafataslarında gözlemlenmiştir. Kafatası kırıkları genellikle Koridor-4 açmasında çıkan bireylerde gözlemlenmiştir. *Osteoartrit* ve işten kaynaklı aşınma sıklığı en fazla görülen sorunlardır. Bu sorunların yapılan iş, hareket vb. olaylardan kaynaklandığı düşünülmektedir. *Periostitis*, kemik zarı iltihabından oluşmaktadır. Bunlar burkulma, yırtılma vb. sebeplerden olabilmektedir. Travmalar ise, genel olarak kafatasına alınan darbe veya çarpma etkisiyle oluşmaktadır. *Porotic hyperostosis* ve *cribra orbitalia* anemi çeşitlerinden olan sağlık problemi demir eksikliğinden kaynaklanmaktadır. *Osteom* ise bireyin kafatasında gözlemlenmiş iyi huylu kemik tümörü kaynaklanan problemlerden bir tanesidir.

İznik Roma Tiyatrosu'nda çıkarılan Geç Bizans Dönemine ait olabileceği gözlenen 20 bireyin cinsiyet, yaş, sağlık, beslenme açısından antropolojik perspektiften değerlendirilmiştir. Ayrıca genetik varyasyon gözlemlenmiştir. İskelet kalıntılarının çoğu tahrip ve *postmortem* (ölüm sonrası) izler yoğunluktadır. Bireylerde *osteoartrit* ve işten kaynaklı deformasyonlar yoğunlukta olup, dişlerde ise aşınma ve diş taşı yoğunluktadır. Yapılan işlerin ağır ve beslenme örüntülerinin etkisi gözlemlenmiştir. Çalışmalarda bireyler ayrı şekilde paketlenip, etiketlenilerek depoya kaldırılmıştır.

MİMARİ BELGELEME VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

İznik Roma Tiyatrosu'nda 2019 yılında yapılan mimari çalışmalar Mimar Doç. Dr. Ali Kazım Öz başkanlığında, Uzman Arkeolog Nihal Kardoruk ile arkeoloji öğrencileri, Burak Doğru ve Doruk Bayrak tarafından yürütülmüştür. Çalışmalar mimari röleve, buluntu çizimi ve küçük mimari parçaların incelenmesi şeklinde sürdürülmüştür. Mimari blokların çalışma yapılan alanlarda yıkılma yönlerini ve *in-situ* durumlarını anlamak adına plan röleve çizimleri yapılmıştır. 1/50 ölçekte manuel olarak yapılan çizimler taranarak autocad programı ile ana plan üzerine aktarılmıştır. 2019 yılı kazı sezonunda toplamda beş adet plankarenin (D 6, 7, 8 ve C 6, 7) plan rölovesi yapılmıştır.

2018 yılında buluntu numarası verilen blokların çizimleri de dâhil olmak üzere 2019 kazı sezonunda toplam 34 adet bloğun arazide manuel çizimleri yapılmış ve bunlar dijital ortamda listelenmiştir. Buluntu numarası verilerek fotoğraflanan bazı mimari blokların yerinde çizimleri yapılmıştır. Çizimlerde amorf parçalar dışında işlevi bilinen parçaların profil ve kesit

çizimleri yapılmıştır. 1/10 ölçekte yapılan profil çizimleri dışında tarihleme için önemli olan kesit çizimleri, detayı daha iyi alabilmek adına 1/2 ölçekte çizilmiştir. Arazide yapılan bütün bu çizimler autocad programı ile dijital ortama aktarılmıştır (Çizim: 3).

Kazı çalışmaları sırasında mimari bloklardan kopmuş ya da kırılmış olan küçük parçalar kazı sezonu boyunca seramik kasalarına uygulanan aynı sistemle kasalarda toplanmıştır. Tiyatroya ait bezemeli parçaların tamamı surların yapımında ya da geç dönem yapılarında kullanılmak üzere tıraşlanmasından dolayı yapılan çalışmanın tiyatro bezeme stiline ortaya çıkartılmasında büyük önem arz etmektedir. Kasalarda toplanan bütünlerden kopmuş bu küçük parçaların sayımları yapılmış ve aralarından bezeme konusunda bilgi verecek ya da restorasyon aşamasında bütünleme için kullanılacak parçalar ayrılarak, buluntu numarası verilmiş ve dijital ortamda listelenmiştir. 2019 yılı çalışma sezonu içerisinde 11 kasada toplam 210 küçük eser incelenmiş ve bunlardan 35 adedi restorasyon ve bilimsel çalışma için ayrılmıştır.

Restorasyon ve Çevre Düzenleme Projesi

İznik Roma Tiyatrosu, “İznik Sur İçi Koruma Amaçlı İmar Planı” kapsamında, 1. derece arkeolojik ve kentsel sit alanında, 1. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. İznik Roma Tiyatrosu Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projesi, 2018 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi desteğiyle Kuleli Mimarlık A. Ş. tarafından hazırlanmıştır¹¹. Uygulama projesi de hazırlanmış olan projenin amacı, öncelikle tiyatronun sağlamlaştırılması, mevcudun korunması ve en az müdahaleyle restorasyonu tamamlanarak, İznik için önemli bir cazibe merkezi haline getirilmesidir. Projenin ilk aşaması olan rölöve projesinde, yapının arkeolojik ve mimari özelliklerinin yanı sıra yapı üzerindeki bozulmalar ve tahribatlar beş ana başlık altında tespit edilmiştir. Bunlar; yapısal bozulmalar, malzeme hasarları, uyumsuz müdahaleler, yıkılan yerler ve biyolojik zararlılar olmak üzere gruplara ayrılmıştır.

Yapısal bozulmalar kendi içinde; strüktürel ve kılcal çatlaklar, yatay ve düşey ayrılmalar, yerden ve üstten gelen rutubete ilişkin tespitler yapılmıştır. Malzeme hasarları ise; taş, tuğla, metal malzemeler ile sıva ve duvar resimleri üzerindeki yüzeysel kayıplar, ayrılmalar, lekelenme, tuzlanma ve korozyon olarak belirlenmiştir. Ayrıca, koruma işlevi olmayan onarımlar, graffiti, boya ve niteliksiz eklentiler gibi işlemler, uyumsuz müdahaleler kapsamında değerlendirilmiştir. Yıkılan yerler kapsamında, aslında *caveanın* batısında yer alan kiliseye ve üst *caveaya* ait bloklardan söz edilmektedir. Biyolojik zararlılar olarak, genellikle yosunlaşma ve ot gelişimi gibi bitkisel tahribata yönelik tespitler yapılmıştır.

İznik Roma Tiyatrosu restorasyon projesi kapsamında, nitelikleri ve kapsamı malzeme analizlerinin yapılmasından sonra netleştirilecek olan çeşitli koruma müdahaleleri önerilmektedir. Restorasyon projesinde *cavea* ile ilgili bazı sağıklaştırma müdahaleleri, *ima cavea* bölümünde bulunan oturma birimleri ve *diazomaya* bağlanan merdivenler restitüsyon

11 İznik Müze Müdürlüğü ve Kazı Başkanlığı'nın görüşleri doğrultusunda hazırlanan proje, Bursa Bölge Koruma Kurulunun 15.01.2020 tarih ve 9337 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

projesine işlenmiştir. *Cavean*ın oturma birimlerinin alt kısımlarında, restitüsyon projesine uygun olarak, yerinde yapılacak araştırmalarla da uygulama sırasında netleştirilecek blokaj altyapıda sağlıklaştırma ve tamamlama yapılacaktır. *Cavean*ın üzerindeki oturma birimleri ve merdivenlerin yapının orijinal durumuna referans vermesi amacıyla, belirlenen alanlarda imitasyon taş kaplama ile tamamlanması önerilmektedir.

*Cavean*ın yıkılan moloz taş malzemeli altyapı bölümlerinde capping (dondurma) işlemi yapılacaktır. Kitlesel kayıplar ve kopmalara yönelik olarak tercih edilen capping yöntemi, bitki oluşumunun ve toprak birikintilerinin temizlenmesinden sonra uygulanacaktır. Ayrıca, tiyatronun taş duvarlarında, katmanlaşarak ayrılan taş yüzeylerinde taşın zarar vermeyecek nitelikte, konservatörlerin önereceği yöntemler (Örneğin; akrilik emülsiyon enjeksiyonu) kullanılarak, ayrılmaların engellenmesi gerekmektedir. Yıkılan ve kazılması gereken yerlere yönelik müdahaleler bağlamında, kazılar sırasında açığa çıkan yerinden ayrılmış mimari blokların envanteri tamamlanarak, istenen öğeler yerinde korunacak ve diğerleri ise taş sergisine taşınacaktır. Ayrıca özgün döşemeye ve kültür katmanlarına zarar vermeyecek şekilde yüzeydeki dolgu toprağı ve moloz atıklar temizlenecektir.

Ayrıca, tiyatronun özgün işlevine uygun bir şekilde yeniden kullanılması kapsamında, geçici sahne, ziyaretçi kontrol üniteleri, gezi güzergahı ve seyir terasları inşa edilecektir (Resim: 8). Bunlar raporda belirtildiği yöntemle ahşap konstrüksiyonlu, sökülebilir nitelikte ve orijinal zemine hiçbir müdahale gerektirmeyecek şekilde yapılacaktır. Gezi güzergahı, çalışanların ve ziyaretçilerin kontrollü ve güvenli bir şekilde dolaşabilmesi ve bazı noktalarda seyir terası oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. İznik Roma Tiyatrosu'nun çeşitli etkinlikler için kullanılması önerilmekle birlikte, *cavean*ın yoğun yük almasının yapıyı strüktürel olarak zorlayacağı görüşü olduğundan, etkinliklerin *orkhestra* alanına yerleştirilecek seyyar sandalye ve platformlarla düzenlenmesi önerilmektedir. Tiyatronun giriş bölümüne veya tiyatro yakınında tahsis edilen bir alanda, ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik güvenlik, bilet satış ünitesi, hediyelik eşya satış mağazası, bilgilendirme, kafeterya ve tuvalet birimleri yer alacaktır. Restorasyon projesi kapsamında oluşturulacak gezi güzergahlarının başlangıç ve bitiş hatları, bu yapıda birleştirilecektir. Gezi güzergahlarına sadece Roma Dönemi yapıları değil, Bizans ve Osmanlı Dönemine ait eklentiler ve seramik fırınları da dahil edilerek, sadece yapının değil İznik kentinin de çok katmanlı niteliği vurgulanmış olacaktır. Bu uygulama İznik'in UNESCO Dünya Mirası adaylığı sürecine de katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, yapı geneli için müdahaleleri; koruma, sağlıklaştırma ve sunum amaçlı tamamlamayla sınırlı tutup tiyatroyu belirli bir yürüme yolu üzerinden gezilebilecek şekilde müzeleştirme kararı alınmıştır. Sit alanına ek yapı yapmak yerine, orkestranın geçici olarak, sadece etkinlik günlerinde hem oturma alanı, hem de sahne olarak kullanılması, bütüncül koruma yaklaşımına uygundur. Tiyatroyu, İznik bütününe UNESCO listesi adaylığını destekler şekilde, çok katmanlı bir alan olarak koruma amacının yanı sıra çağdaş gösteriler için kullanma önerisiyle bütünleşik bir alan yönetimi modeli tasarlanmıştır.

Lazer Tarama

Arkeolojik kalıntıların gün yüzüne çıkarılmasının ardından belgeleme çalışmaları yapılmaktadır. Eserin ya da mimari kalıntıların çizimleri belgeleme aşamasındaki en önemli işlerden biridir. Kalıntıların çiziminde kullanılan yöntemlerden biri 1960'lı yıllarda ilk araştırmalarının yapılmaya başlandığı Lazer tarama yöntemidir. Belgeleme aşamasında ileri teknoloji uygulamalarından biri olan yersel lazer tarama işlemi; objelerin doğrudan, hassas ve otomatik olarak üç boyutlu koordinatlarının elde edilmesini sağlayan bir teknoloji yöntemidir. Bu yöntem, arkeolojik kalıntının rölövesinin alınması sürecinde, ileri belgeleme teknikleri sayesinde kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sağlar. Kalıntıların belgelenmesinde ve rölöve çizimlerinin yapılmasında yersel lazer tarama sistemlerinin yanında sayısal fotogrametri yöntemi de kullanılmaktadır¹². Sayısal fotogrametri uygulaması ise yakın ve uzak mesafelerden 3B çizimlerin yapılmasını sağlayan yöntemdir.

İznik Roma Tiyatrosu kazı alanı belgeleme çalışması sayısal fotogrametri yöntemi ve yersel lazer tarama yöntemi kullanılmıştır. Sayısal fotogrametrik yöntem için insansız hava aracı ile dik ve oblik olmak üzere toplam 952 fotoğraf çekilmiştir. Çekilen fotoğrafların yersel lazer tarama cihazıyla toplanmış nokta bulutuyla dengelenmesi yapılmıştır. Yapının ölçüm ve görsel belgelenmeleri için leica RTC360 3 boyutlu (3D) lazer tarayıcı kullanılmıştır. Lazer ışını gidiş geliş zamanı ilkesine göre çalışan cihaz normal ışık ve yansıtma şartları altında 100 metre mesafede 1.5mm. hassasiyete sahip ve 0.5–120m. arasında ölçüm yapabilmektedir. Sonuç ürün olarak yüksek çözünürlükte çizim altlığı orthophotolar üretilmiştir. Üretilen orthophotolar üzerinden alanın plan rölövesi yapılmıştır (Çizim: 4).

Taş ve Duvar Temizliği

Tarihi yapıların zaman içerisinde çevre şartlarından etkilenmesinden dolayı bu tür yapılarda oluşan yıpranmalar ve bozulmalar restorasyon uygulamaları ile giderilmektedir. Taşın ya da yapının korunması da bu durumda önemlidir. Taş koruma; teşhis, temizleme, sağlamlaştırma, kopan parçaların yapıştırılması, su iticilerin ve yüzey koruyucuların kullanılması ile kozmetik ve plastik onarımlardan meydana gelen bir araştırma ve uygulama bütünüdür. Söz konusu yapıların korunması amacıyla özgün malzeme karakteristiklerinin analizi ve uygun onarım tekniklerinin belirlenmesinde göz önüne alınacak kriterler, koruma uygulamalarında ön koşul olarak kabul edilmektedir. Korumanın en önemli adımlarından biri teşhis sonrasında yapılacak olan temizlik çalışmasıdır.

Antik döneme tanıklık eden bilinçli veya bilinçsiz tahribat sonucu ya da doğal etkenler nedeniyle zarar gören taşların ya da yapıların temizliği belirli yöntemlerle yapılmaktadır. Tamamen zararsız ve mükemmel sonuç veren temizlik yöntemi yoktur. Bu nedenle teşhis sonucu yapıya ya da taşın en az zarar verecek yöntemin seçilmesi büyük önem arz etmektedir. Taş eserlerin ya da mimari yapıların dış cephelerinin temizlenmesinde mekanik temizlik, suyla

12 Duran vd. 2017, 21.

temizleme, lazerle temizleme, kimyasal temizlik, biyolojik temizlik, kontrollü kumlama gibi birçok yöntem kullanılmaktadır.

Mekanik Temizlik; bisturi, saf su, pamuk gibi malzemeler ile yapılan temizliktir. Ayrıca, kumlama veya mikro kumlama tekniği de mekanik temizlik içerisinde değerlendirilmektedir. Taş temizlemede sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri olan mikro kumlama tekniği kum dışında oksit ya da cam zerrecikleri ile yapılır da sıklıkla kullanılan madde kumdur. Bu küçük tanecikler ince olmaları nedeniyle gözeneklere daha iyi nüfus ettiklerinden dolayı temizlemede iyi sonuçlar vermektedir. Su ile temizlik kumlama tekniği gibi sıklıkla kullanılan yöntemler arasındadır. Zerrecikler (atomize) halinde püskürtülerek yapılan temizlik aşamasının farklı uygulamaları da mevcuttur. Su püskürtme sistemi tek başına kullanıldığı gibi kimyasal temizlik ile birlikte de kullanılabilir. Temizleyici jeller ve absorbe edici kil veya kâğıt hamurları ile yapılan temizlik dikkat gerektiren önemli temizleme uygulamalarından biridir. Özellikle jel ile temizlenecek yüzey temas halinde olmalı ancak taşın iç yüzeyine işleyecek kadar çok sürülmemeli ve taş yüzeyinde uzun tutulmamalıdır. Söz konusu temizleme uygulamaları dışında gelişen teknoloji ile birlikte lazer ile temizlik çalışmaları yapılmaktadır. Lazerle yapılan temizlikte taş yüzeyinde mekanik, kimyasal temizleme ya da su ile temas yoktur ve diğer yöntemlere göre daha hızlı sonuç alınmaktadır. Son olarak çok yaygın olarak kullanılmamakla birlikte biyolojik temizlik de taşların ya da yapıların temizlenmesinde kullanılan bir yöntem olmuştur¹³.

İzmir Roma Tiyatrosu 2020 yılı çalışma sezonunda, kullanılan yöntemler, mekanik temizlik (mikro kumlama), kimyasal temizlik ve su püskürtme yöntemleri ile taş ve duvar temizleme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Mekanik temizlik ile başlayan çalışmalarda bisturi ve saf su yardımı ile duvarlardaki boyalar temizlenmeye çalışılmış ve söz konusu süreçte boyanın durumu, cinsi gibi özellikler incelenerek daha sonraki aşamalarda kullanılacak olan temizleme yöntemleri belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemelerde bazı bölümlerde eski boya yüzeyinin beyaz yağlı boya ile kapatılarak üzerine tekrar yazıldığı anlaşılmıştır.

Sıklıkla kullanılan ve mekanik temizlik içerisinde nitelendirilen mikro kumlama tekniği kullanılmamış, su püskürtme (atomize/zerrecik) tekniği ve kimyasal temizleme tekniği kullanılan iki ana yöntem olmuştur. Öncelikle su püskürtme ile çalışmalar yürütülmüş ancak boya yüzeyi bazıları bu yöntemle çıkmadığı için kimyasal temizliğin uygulanmasına karar verilmiştir. Kimyasal temizlik aşamasında duvar boya yüzeyinin temizlenmesinde yoğunluğu 1,22=0,55g/cm. (20 derece) solvent bazlı (christin) boya sökücü kullanılmıştır. Kimyasal uygulandıktan sonra üzerine kapatılarak boya yüzeyinden ayrılması ile temizlik işlemi yapılmıştır. Bazı durumlarda kimyasal temizlik ve su püskürtme işlemi birlikte uygulanarak boya yüzeyinden temizlenmiştir (Resim: 9).

13 Ersen 2013, 3.

Geçici Koruma Çatıları

Arkeolojik sit olarak tanımlanan alanlarda, taşınmaz olarak nitelendirilen mimari kalınlar yerinde korunması zorunlu olan eserlerdir. Bu tip eserlerin korunması için koruma çatıları en uygun koruma yöntemleri arasında yer almaktadır. Koruma çatıları taşınmaz arkeolojik eserlerin dış etmenlerden korumak amacıyla yapılmasının yanı sıra kalıntıların kültürel değerinin koruyan bir planlama anlayışına sahip olmalıdır¹⁴. Üst örtünün planlanmasında arazi koşulları, eserin durumu, iklim gibi özellikler dikkate alınarak yapılmalıdır. Koruma çatılarındaki üst örtüler alana herhangi bir müdahale yapılmadan taşınabilir özellikte yapılabileceği gibi, korumanın uzun soluklu ve sürekli yapılacağı eserler üzerine kalıcı olarak da yapılmaktadır. Yerinden kaldırılmayacak uzun soluklu koruma çatı örnekleri Çatalhöyük, Zeugma, Karatepe, Efes Yamaç Evler, Aslantepe ve Göbeklitepe gibi yerleşim yerlerinde görülmektedir¹⁵.

İznik Roma Tiyatrosu'nda 2020 çalışma sezonu içerisinde tiyatronun farklı bir kültür katmanının yaşayan kanıtları olan freskler ve fırınlar üzerine geçici koruma çatısı/örtüsü yapılmıştır. M.S. 3. yüzyıl sonrasında yapının tiyatro işlevi bitmiş ve çok sayıda geç dönem duvarı tiyatro içerisine eklenmiştir. M.S. 3-4. yy. ile M.S. 6. yy. aralığında hem mimari yapılaşma hem de gelen buluntu yoğunluğu bu dönemde tiyatronun farklı bir işlevle kullanıldığını göstermiştir. Özellikle *orkhestraya* çıkan bütün yolların kapatılması ve fresklerin konumlandırılması tiyatronun dinsel ritüel amaçlı kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. 1. Ekümenik Konsil toplantılarının yapıldığı ve Hristiyanlığın kalbinin attığı yerlerden biri olan İznik'te, tiyatro yapısının da bu amaçla kullanılmış olduğu düşüncesi fresklerin önemini ortaya koymaktadır. 2018 yılında açıkta bulunan fresk koruma altına alınarak bordür harcı çekilmiş ve korumanın devamlılığını sağlamak adına koruma çatısı yapılmasına karar verilmiştir. Doğuda bulunan Meryem ve İsa freski, daha önceki kazılar sırasında kapatıldığı için bu alana herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Tiyatro kazılarında ele geçirilen seramik fırınlarının varlığı ve alanda yapılan kazı çalışmalarında fırın malzemesinin yoğunluğu tiyatronun bir dönem seramik işliği olarak kullanıldığını göstermiştir. Roma Dönemindeki tiyatro işlevinin yanında, seramik işliği olarak da kullanılmış olması tarihsel süreç içerisindeki çok katmanlılığı göstermesi açısından önem arz etmektedir. İznik içinde Çini Fırınları kazı alanı dışında yalnızca tiyatrodaki seramik işlikleri bulunması, örneklerin korunması gerektiği gerçeğini vurgulamaktadır. Bu yüzden tiyatrodaki ortaya çıkarılmış, seramik ve çini üretiminin somut kanıtları olan korunabilmiş fırınların tamamına ve Bizans Dönemi freski üzerine geçici koruma çatısı yapılmıştır (Resim: 10). İznik Roma Tiyatrosu geçici koruma çatılarında, 10cm.x10cm. boyutundaki ahşap konstrüksiyon metal ankraj yardımıyla beton ayaklar içerisine yerleştirilmiştir. Taşınabilir ve geçici olması nedeniyle tamamen ahşap malzeme kullanılan koruma çatılarının eğimleri tek yönlü yapılmış

14 Yılmaz vd. 2019, 414.

15 Büyüköztürk ve Oral 2020, 680.

ve örtü olarak kumlu membran kullanılmıştır. Yalnızca kazı evi içerisinde küçük eserlerin analiz edildiği bölüme yapılan koruma çatısı kalıcı olarak yapılmış ve kırma çatı uygulanmıştır (Çizim: 5).

SONUÇ

İznik Roma Tiyatrosu'nun Türkiye'deki antik tiyatrolar arasında, doğal eğimi kullanmadan, sadece tonozlar yardımıyla üç kat boyunca yükseltilmiş olması ender bir özelliktir. Aynı zamanda Roma Dönemine tarihlenen tiyatrolar arasında inşaat süreciyle ilgili en kesin bilgilere sahip olunan tiyatrodur. Ayrıca mimari kurgu bakımından Helenistik ve Roma tiyatrolarına ait geleneksel niteliklerin ustaca birleştirildiği bir model olarak öne çıkmaktadır¹⁶. Genel olarak; İznik Roma Tiyatrosu hem tarihsel bulguları ve arkeolojik değeri, hem de özgün tasarımı ve yapısal özellikleri nedeniyle korunması ve geleceğe aktarılması gereken ünik bir eserdir.

M.S. 2. yy. ın başında yapıldığı bilinen tiyatronun, kazılar sırasında ele geçen buluntuları çok daha geniş bir döneme yayılmaktadır. Yapının temellerinde ve tadilat yapılan bölümlerinde, Hellenistik Döneme ait seramikler azımsanmayacak orandadır¹⁷. Bunun dışında sonraki dönemlerde farklı amaçlarla kullanılmaya devam edilmiş olup, Geç Roma Dönemi eserleri en yoğun buluntu grubunu oluşturmaktadır. Tiyatro yapısına ilave edilen mekanlar, duvarlarla kapatılan girişler vb. fiziki müdahaleler geç dönem kullanımlarını gösteren kanıtlardır. Kazılarda ortaya çıkarılan fırınların da gösterdiği gibi, bölgede Bizans ve Osmanlı dönemlerinde yoğun bir seramik üretimi gerçekleşmiştir. Buluntular sayesinde, tiyatro ve çevresinin yüzyıllar boyunca kesintisiz olarak kullanıldığı ve bölgenin çok katmanlı bir yerleşim olduğu anlaşılmıştır.

2020 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu ile Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin destekleri sayesinde, tiyatrodaki araştırma ve koruma çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Tiyatro içerisinde çok katmanlılığı vurgulayan Osmanlı Dönemi seramik fırınları ve Bizans Dönemi freskleri geçici koruma çatıları ile koruma altına alınmıştır. Bunun dışında uzun yıllar metruk halde kalan tiyatronun duvarlarındaki kir ve boyaların çıkarılması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Kazılan alanların da düzenli olarak lazer tarama ile vaziyet planları ve rölevaleri alınmıştır.

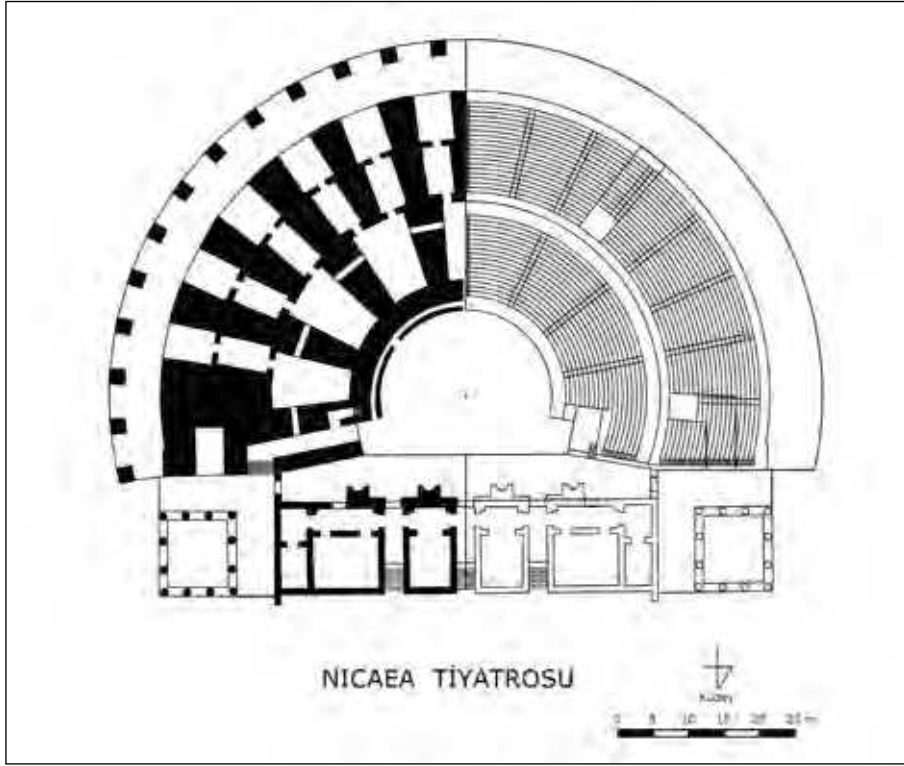
Restorasyon ve konservasyon çalışmaları sonucunda, yapılacak müdahaleleri koruma, sağlamlaştırma ve sunum amaçlı tamamlamayla sınırlı tutup, çevre düzenlemesi ile birlikte tiyatro yapısını müzeleştirme kararı alınmıştır. Sit alanına ek yapı yapmak yerine, orkestranın geçici olarak, sadece etkinlik günlerinde hem oturma alanı hem de sahne gibi kullanılması, genel koruma yaklaşımına uygundur. Tiyatroyu, İznik kentinin UNESCO Dünya Mirası adaylığını destekleyecek şekilde, çok katmanlı bir alan olarak korumanın yanı sıra çağdaş gösterilerde kullanmayı hedefleyen bütüncül bir alan yönetimi modeli tasarlanmıştır.

¹⁶ Öz 2009.

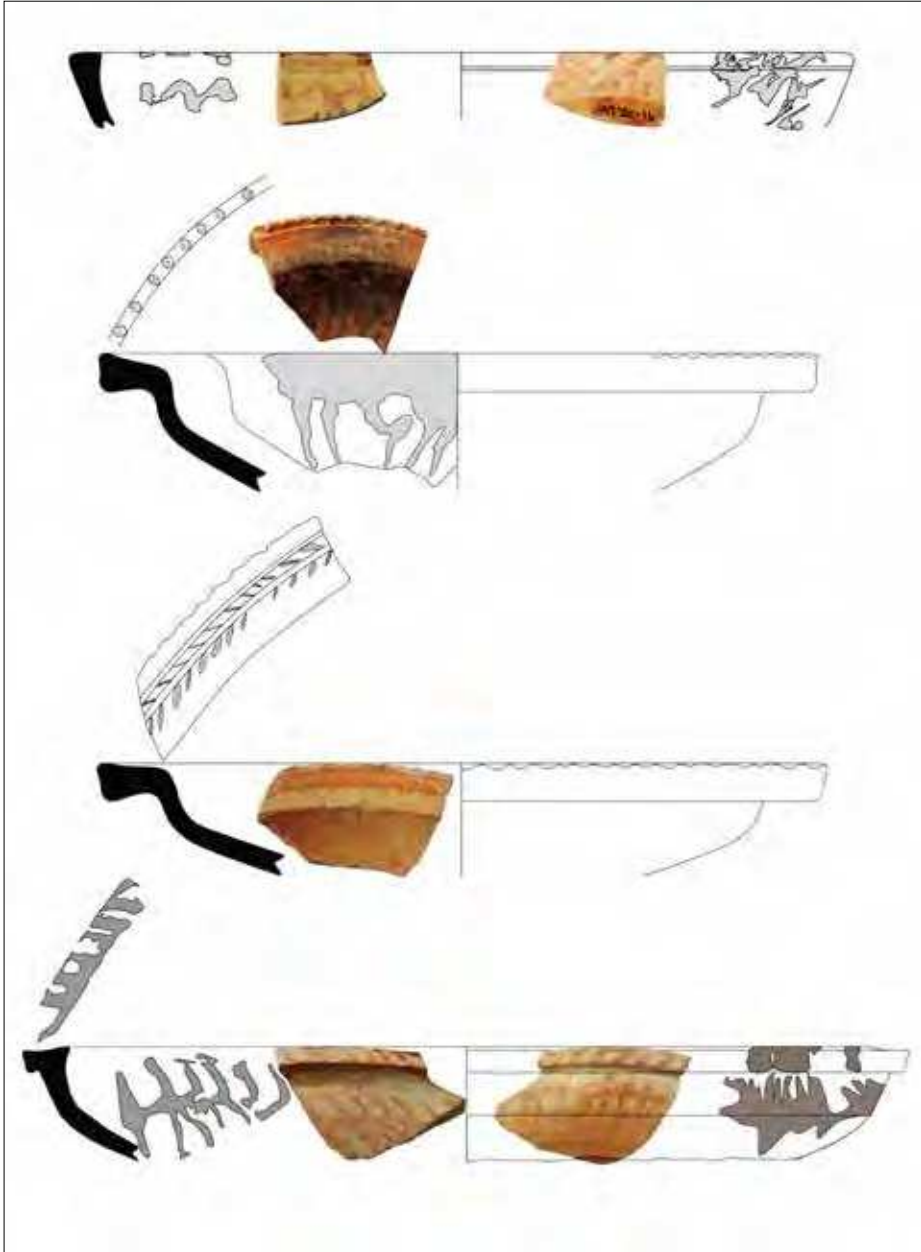
¹⁷ Ekin Meriç 2018.

KAYNAKÇA

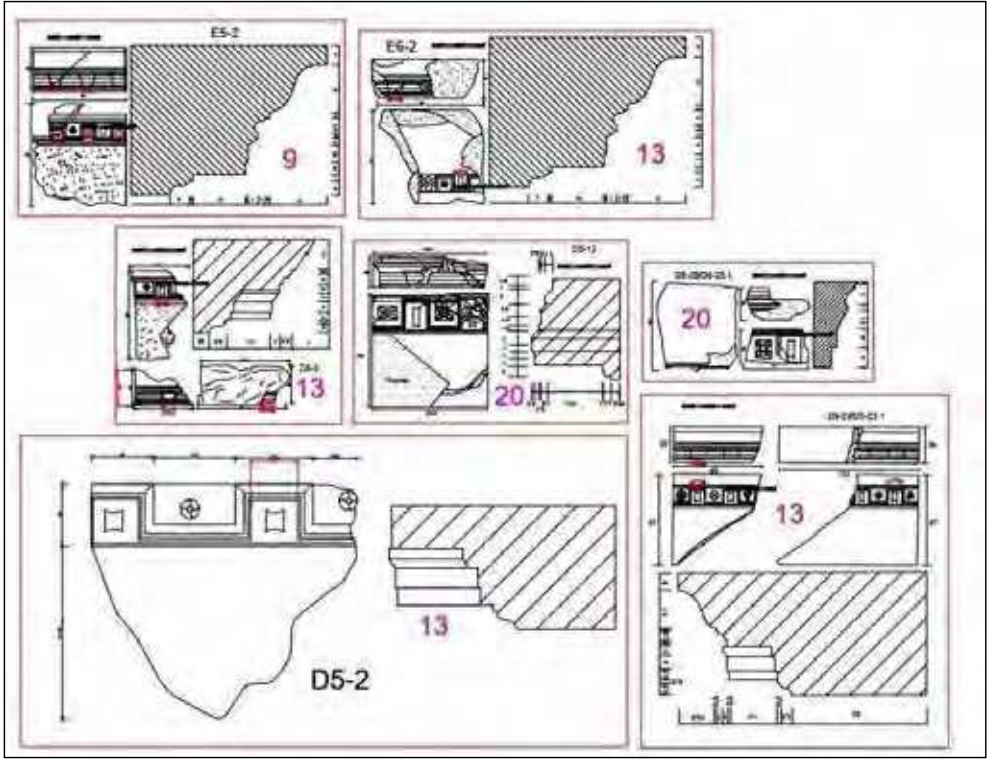
- ATLANTE II, 1985, . *Enciclopedia Dell'arte Antica*, Vol II, Roma.
- BRUNEAU P., 1965, Les Lampes. Fasc. 26, Exploration Archéologique de Délos, Paris.
- BÜYÜKÖZTÜRK E., Oral M., 2020, Arkeolojik alanlarda Üst Örtü Tasarım Kriterleri, *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, 7, 51, 679-691.
- DURAN Z., ATİK M. E., ÇELİK M. F., 2017, Yersel Fotogrametrik Yöntem ile Yersel Lazer Taramanın Karşılaştırılması ve Doğruluk Analizi, *Harita Dergisi*, 158, 20-25.
- EKİN MERİÇ A., 2018, Hellenistic Pottery Found in the Roman Theatre of Nikaia, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*, Band 87, 85-122.
- ERSEN A., 2013, Taş Korumada Son 20 Yıldaki Gelişmeler ve Yenilikler, *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 10, 3-19.
- HAYES J. W., 2008, *Roman Pottery Fine Ware Imports, Volume XXXII*, Princeton.
- LATTARA 1993, *Edition de l'Association pour la Recherche Archeologique en Languedoc Oriental*, France.
- MERİÇ R., Späthellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos, *Forschungen in Ephesos IX/3*, 2002.
- ÖZ A. K., 2019, Son Kazılar Bağlamında İznik Roma Tiyatrosunun Mimari Özellikleri, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 161, . 21-31.
- ÖZKUL FINDIK N., 2014, *İznik Sırlı Seramikleri: Roma Tiyatrosu Kazısı (1980-1995)*, Ankara.
- PEACOCK D. S. P., WILLIAMS D. F., 1991, *Amphorae and the Roman Economy*, London.
- RAEVSKIJ D. S., 1970, Kompleks Krasnolakovoj Keramiki iz Neapolja, *Ežegodnik Gosudarstvennogo Istoričeskogo Muzeja za 1965–1966*, 91–105.
- YILMAZ m., ŞENER Y. S., BAKIROĞLU YILMAZ A., 2019, Arkeolojik Alanlarda Uygulanan Koruma Örtülerinin Tasarım Kriterleri, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 23, 413-428.
- ZHURAVLEV D., 2007, Lighting Equipment of the Northern Pontic Area in the Late Roman Empire, (Eds. V. Gabrielsen, J. Lund) *The Black Sea in Antiquity. Regional And Interregional Economic Exchanges*, 209-238, Aarhus.

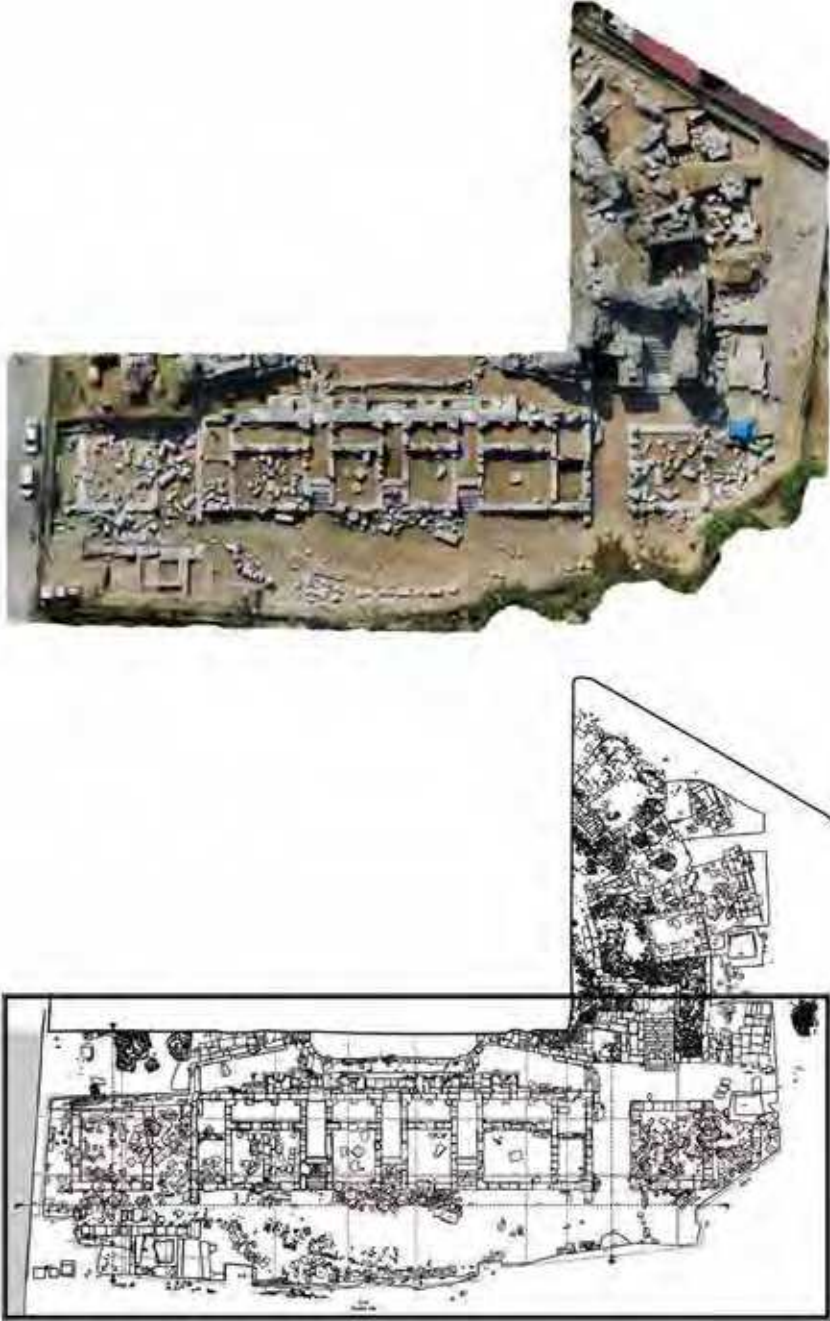
Çizim 1: İznik Roma Tiyatrosu genel planı.

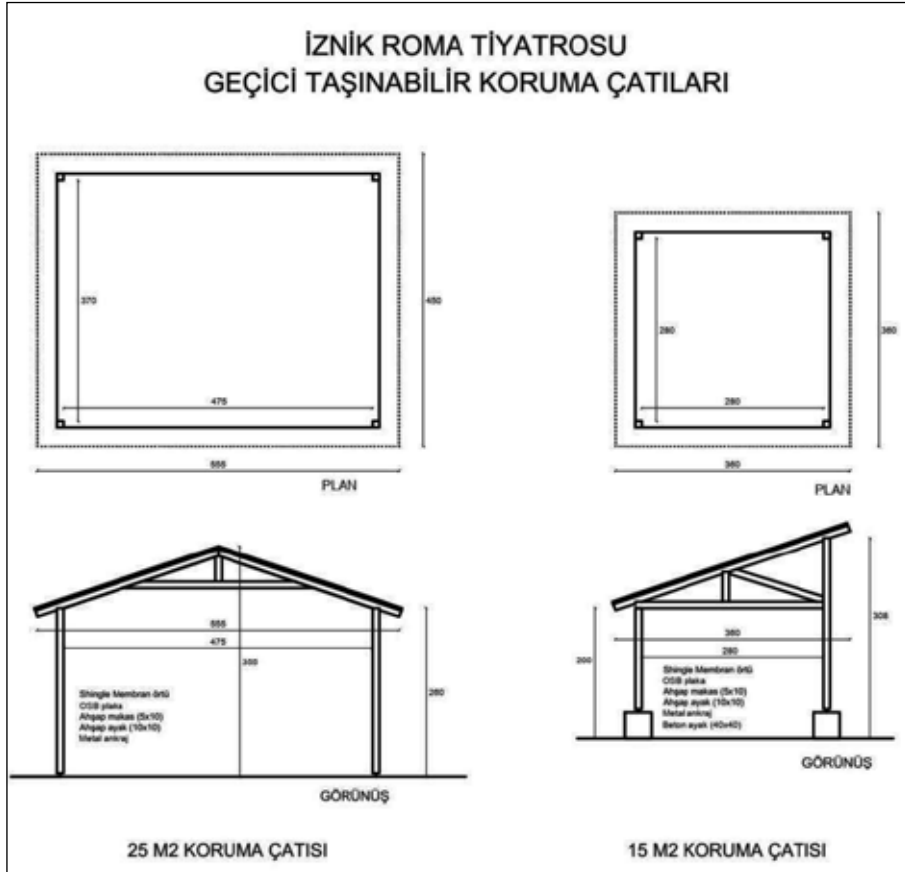
Çizim 2: Mermer seramikler (marble ware).

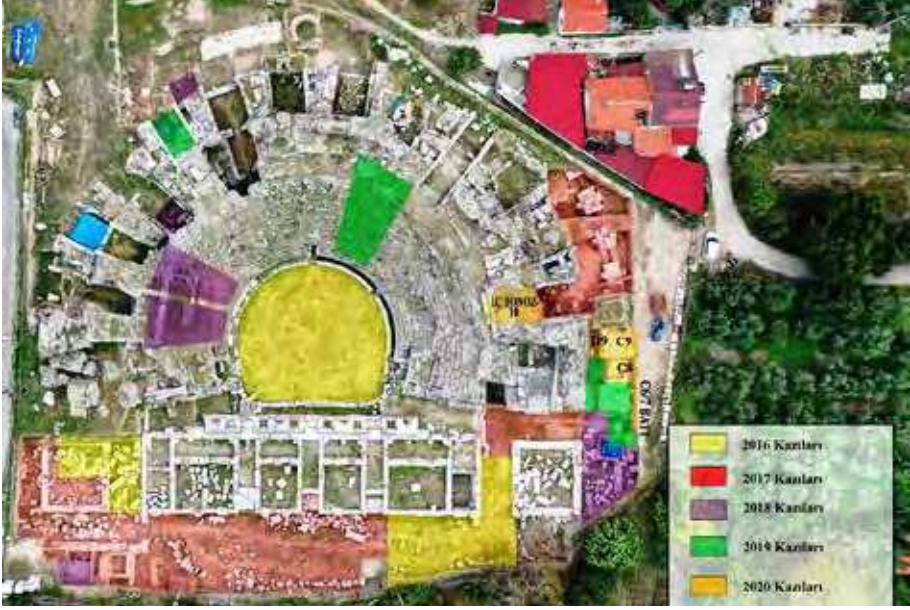

Çizim 3: Mimari blok kataloğu.

Çizim 4: Lazer tarama yöntemiyle alınan rölöve.

Resim 1: İznik Roma Tiyatrosu'nda kazılan alanlar.

Resim 2: TT5 Galerisi genel görünüm.

Resim 3: C8 Plankaresinde ortaya çıkan 1. paye.

Resim 4: Geç Roma Dönemi kandili.

Resim 5: Bronz heykel parçası.

Resim 6: Seramik konservasyon örneği.

Resim 7: İskeletlerdeki diş hastalıkları.

Resim 8: Restorasyon projesinden bir canlandırma.

Resim 9: Taş ve duvar temizliği çalışması

Resim 10: Seramik fırını üzerinde geçici koruma çatısı

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü